

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΟΔΟΣ

Υπό ΛΑΖΑΡΟΥ Θ. ΧΟΥΜΑΝΙΔΗ

1. Αί πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν (ψυχαγωγίαν, μελέτην, ἐπίσκεψιν ἀρχαιολογικῶν τόπων κλπ.) μετακινήσεις τῶν ἀτόμων ἀπὸ χώρας εἰς χώραν ἢ καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, προξενούν πολλαπλᾶ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα, γενικῶς δὲ τὸ σύνολον τῶν ἐνεργειῶν καὶ φαινομένων τῶν συνδεομένων μετὰ τὰς μετακινήσεις ταύτας, τῶν ἀτόμων, καλεῖται *τουρισμός*. Τὰ ἄτομα ταῦτα καλοῦνται *τουρίσται*, οὗτοι δὲ εἶναι πρόξενοι καὶ ἰδιαιτέρας πρὸς αὐτοὺς προσφορᾶς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, τῶν *τουριστικῶν ἀγαθῶν* καὶ *τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν*. Ἡ πολιτική, ἣτις ἀποβλέπει εἰς τὴν πλέον ἐπωφελεῖ καὶ συστηματοποιημένην ἐκμετάλλευσιν τῆς τουριστικῆς κινήσεως καλεῖται *τουριστικὴ πολιτικὴ*. Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ ὁ τουρισμὸς ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν πόρων, ἐξ ἀτόμων ὠρισμένης κατηγορίας, τῶν τουριστῶν, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ τουρισμὸς ἐκλήθη καὶ *βιομηχανία τῶν ξένων*.

Τὸ φαινόμενον τῆς μετακινήσεως τῶν ἀτόμων, ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, καλεῖται *ἐξωτερικὸς τουρισμός*, οὗτος δὲ περιλαμβάνει πάντα τὰ ἄτομα, ἅτινα νομίμως διερχόμενα τὰ σύνορα μιᾶς χώρας παραμένουν ἐντὸς αὐτῆς πέραν τῶν 24 ὥρῶν καὶ προβαίνουν συγχρόνως εἰς δαπάνην συναλλαγματος. Ἡ μετακίνησις τῶν πολιτῶν ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, πρὸς σκοπὸν τουριστικόν, καλεῖται *ἐσωτερικὸς τουρισμός*.

Διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ τουρισμοῦ τὸ Κράτος ἐπιτυγχάνει, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ εἰσπράξῃ ἐκ διαφόρων τελῶν καὶ φόρων ἔσοδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξοικονομεῖ τὸ ἀπαραίτητον συνάλλαγμα πρὸς ἀγορὰν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀμέσων καὶ ἐμμέσων ἀγαθῶν.

Ὁ τουρισμὸς προσέτι ἐπιτυγχάνει νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν διαφόρους λαοὺς καὶ οὕτω συντελεῖ διὰ τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν ἐπαφάς, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν των προσπαθειῶν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν ἰδεῶν καὶ ἐπιτυχιῶν εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἐπίσης ὁ ἐξωτερικὸς τουρισμὸς συντελεῖ εἰς τὴν ἀπάμβλυσιν τῆς διαφορᾶς εἰς τὴν νοσητροπίαν καὶ καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν γνῶσιν ἐπὶ τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθι-

μων τῶν λαῶν καὶ ἐνισχύει συγχρόνως τὴν μεταξύ των φιλίαν πρὸς δημιουργίαν ἐνιαίας κοσμοπολιτικῆς κοινότητος.

Ὁ τουρισμὸς ἐνδιαφέρει μίαν χώραν, δεδομένου ὅτι καὶ σημασίαν ἔχει, ἔνεκα τῶν γενικωτέρων ἐπιπτώσεών του ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας της, ἀλλὰ καὶ διότι ἢ ἐπὶ τοῦ τουρισμοῦ πολιτικὴ συνδύζεται μὲ τὴν γενικωτέραν οἰκονομικὴν πολιτικὴν.

2. Ὁ τουρισμὸς περιλαμβάνει διάφορα ἄτομα (ἐπιστήμονας, καλλιτέχνους, ἐπιχειρηματίους κλπ.) καὶ ὁμάδας ἀτόμων (περιηγητάς, ἀθλητικὰ σωματεία, ἐργατικὰς ἐνώσεις κλπ.), ἅτινα κινοῦνται πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν ἐκτὸς τῆς χώρας (λόγοι ἀναψυχῆς, ἀναπαύσεως, ὑγείας, ἐπιχειρήσεων, μελετῶν κλπ.), καὶ πρὸς τὰ ὁποῖα ὁ τουρισμὸς τῆς χώρας, ἥτις τὰ φιλοξενεῖ, δέον ὅπως προσφέρῃ τὰς τουριστικὰς ὑπηρεσίας, κατὰ τὸν πλέον συστηματοποιημένον τρόπον πρὸς ἐξυπηρέτησίν των.

Οὕτως, ἀντικείμενον τῆς τουριστικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ μελέτη, ἔρευνα καὶ προγραμματισμὸς, βάσει τῶν δυνατοτήτων πρὸς προσέλκυσιν τουριστῶν, καὶ ἢ πρὸς αὐτοὺς, κατὰ τὸν εὐστοχώτερον καὶ πλέον συστηματοποιημένον τρόπον, προσφορά ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Κατὰ συνέπειαν, καθίσταται ἀπαραίτητον ὅπως μελετηθῶσιν οἱ ἐξῆς συντελεσταὶ ἑλξεως τουριστῶν :

α. *Αἱ ἀνάγκαι τῶν τουριστῶν*, ἥτοι τὸ εἶδος τῆς διατροφῆς των, τῆς ψυχαγωγίας των, τῆς διαμονῆς των, τῆς κινήσεώς των ἀνὰ τὴν χώραν, τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν ἀναγκαίων εἰς αὐτοὺς ἢ ἀγαθῶν δυναμένων νὰ προσενήσουσιν τὴν δι' αὐτὰ ζήτησίν των.

β. *Τὸ σύστημα συγκοινωνιῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν τῆς χώρας.*

γ. *Οἱ παράγοντες πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν τουριστῶν*, διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν διαρκεστέραν παραμονὴν των εἰς τὴν χώραν.

δ. *Διάφοροι ψυχολογικοὶ παράγοντες* (ἢ πρὸς τοὺς τουρίστας συμπεριφορά, αἱ τελωνειακαὶ διευκολύνσεις, ἡ προστασία των, ἡ προμήθεια τουριστικοῦ ὑλικοῦ κλπ.).

ε. *Ἡ οἰκονομικωτέρα παροχὴ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.*

Βάσει τῶν συντελεστῶν τούτων, ἑλξεως τουριστῶν, ἡ τουριστικὴ πολιτικὴ μιᾶς χώρας ἐπιτυγχάνει ἔσοδα ἠύξημένα, ἅτινα προστίθενται εἰς τοὺς ἀδήλους πόρους της, πρὸς ἐξισορρόπησιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν της. Διὸ ἀδήλους πόρους της, πρὸς ἐξισορρόπησιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν των. Τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ τουρισμοῦ πρῶτος ἐτόνισε κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὁ Ἰταλὸς Gian Rinaldo Carli (Breve Ragionamento sopra i Bilanci Economici delle Nazioni, 1852), σήμερον δὲ ἀποτελεῖ ἓνα βασικὸν στόχον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Κατωτέρω δημοσιεύομεν πῖνακα ἐμφαίνοντα τὴν συμμετοχὴν τοῦ τουριστικοῦ συναλλάγματος τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμποικοῦ της ἰσοζυγίου κατὰ τὴν περίοδον 1955 - 1965 (εἰς ἑκατ. δολλάρια).

*Ετη	*Έλλειμμα Έμπορικου Ίσοζυγίου	Εισπράξεις τουριστικού Συναλλάγματος
1955	- 115,5	+ 29,1
1956	- 231,1	+ 31,2
1957	- 252,3	+ 41,5
1958	- 298,7	+ 31,2
1959	- 252,3	+ 41,7
1960	- 288,5	+ 49,3
1961	- 300,9	+ 62,5
1962	- 365,9	+ 76,0
1963	- 412,5	+ 95,4
1964	- 522,9	+ 90,9
1965	- 645,4	+ 100,7

Ο τουρισμός έπιτυγχάνει να ζωογονήσει περιοχάς, τελούσας υπό μαρασμόν, τείνει δέ να εξαφανίση τόν ύφιστάμενον διαφορισμόν ανεπτυγμένων και μη ανεπτυγμένων περιοχών μιās χώρας και να δημιουργήσει έστίας οικονομικής δραστηριότητας. Διά τοϋ τουρισμοϋ άγνωστοι και έχουσαι μικράν σημασίαν περιοχαι κατέστησαν γνωσται και απέκτησαν άξίαν λόγω τής τουριστικής των αναπτύξεως. Είς τοϋτο συνετέλεσαν τρεις βασικοί παράγοντες:

α. *Το φυσικόν περιβάλλον* (τοπίον, ύγιεινόν περιβάλλον, ίαματικά πηγαί κλπ.), β. *Τα ψυχολογικά αίτια* (έξ αιτίας έγκαταστάσεως μιās προσωπικότητας, διαφόρων λόγων συρμού η ώρισμένου γεγονότος κλπ.), γ. *Οι Ιστορικοί λόγοι* (άνακαλύψεις άρχαιοτήτων, έσκαφαι θαμμένων θρησκευτικών μνημείων κλπ.). Τά μέρη ταϋτα θα παρέμεναν άσφαλώς άνεμετάλλευτα, έάν δέν συνέτρεχον οί λόγοι αύτοί, ώστε να προξενηθή τó ενδιαφέρον τών τουριστών, καθώς έπίσης και έάν δέν υπήρχε ώργανωμένος τουρισμός, προς έκμετάλλευσίν των.

Προκειμένου περι τοϋ έσωτερικού τουρισμοϋ, οϋτος συμβάλλει δια τήν άρμονικήν διάδοσιν τών πολιτιστικών κατακτήσεων, άνα τήν χώραν, προσέτι δέ αναστέλλει τó μεταναστευτικόν ρεύμα, τó όποιον πιθανόν να διογκούται εις μιαν χώραν, τόσον, ώστε να άποστερηή ταϋτην από τās ζώσας της δυνάμεις ως τοϋτο παρατηρείται σήμερα εις τήν χώραν μας.

Ο έσωτερικός τουρισμός είναι άναγκαίος δια τήν χώραν μας, προς τόν σκοπόν όπως ενισχύση και τήν άπασχόλησιν, και συγκρατήση τήν μεταναστευσιν, ήτις έχει προσλάβει μορφήν όμαδικής φυγής. Οϋτως, οί μεταναστεύσαντες από τοϋ 1960 μέχρι σήμερα άνέρχονται περίπου εις 500.000, ενώ ό έτήσιος ρυθμός μεταναστεύσεως τείνει να αύξηθή.

Έπίσης ό έσωτερικός τουρισμός δίδει διέξοδον τουριστικής φυγής, συγχρόνως δέ έξοικονομεί και συνάλλαγμα, έφ' όσον οί τουρίσται παραμένουν έντός τής χώρας, αι δέ προς τó έξωτερικόν τουριστικά δαπάναι γίνονται έτι μικρότεραι, έάν λάβωμεν υπ' όψιν ότι γίνεται και λαθραία έξαγωγή συναλλάγματος, από μέρους τών τουριστών, οίτινες μεταβαίνου εις τó έξωτερικόν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1954 αἱ τουριστικαὶ δαπάναι ἐξ Ἑλλήνων τουριστῶν ἀνῆλθον εἰς 8,3 ἑκατομμύρια δολλάρια, ἐνῶ κατὰ τὸ 1965 εἰς 41,5 ἑκατομμύρια δολλάρια, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς λαθραίας ἐξαγωγῆς συναλλάγματος. Ἀμφότερα τὰ ποσὰ τοῦτα—τοῦ νομίμου συναλλάγματος καὶ τοῦ λαθραίου συναλλάγματος—ἠϋξήθησαν ἐξ αἰτίας : α. *Συναντήσεως συγγενῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν*, β. *Ἐμβασμάτων πρὸς ὄλον ἐν ἠϋξημένον ἀριθμὸν σπουδαστῶν*, γ. *Ἐκ τῆς ἠϋξημένης ροπῆς πρὸς ταξίδια*, δ. *Ἐνεκα ἐλαστικωτέρας συναλλαγματικῆς πολιτικῆς*, ε. *Διὰ νοσήλεια*.

Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἑορταί, αἱ τοπικαὶ πανηγύρεις, τὰ διάφορα συνέδρια διαφόρων ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ ἄλλων ὀργανώσεων, ἡ περὶ τὸν τόπον προπαγάνδα, αἱ τοπικαὶ ἐμπορικαὶ ἐκθέσεις κλπ., προκαλοῦν ἐπαύσησιν τῆς ἐσωτερικῆς τουριστικῆς κινήσεως, καὶ τῶν τουριστικῶν ἔργων, ἅτινα ἐπιδρῶν εὐεργετικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τουρισμοῦ.

3. Ὁ τουρισμὸς ἐνισχύει τὴν ἐγχωρίαν παραγωγὴν πρώτων ὑλῶν καὶ ἐτοιμῶν προϊόντων καὶ τουνώνει τὰς σχετικὰς ὑπηρεσίας, ὥστε διὰ τῆς ἠϋξημένης ζητήσεως ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν νὰ αὐξάνεται συγχρόνως τὸ εἰσόδημα τῆς χώρας καὶ ἡ ἀπασχόλησις. Διὸ καὶ ὁ τουρισμὸς δέον ὅπως προγραμματίζεται μακροοικονομικῶς καὶ μικροοικονομικῶς ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς τουριστικῆς δομῆς καὶ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ἱκανοποιήσεως τοῦ τουρίστα—καταναλωτοῦ.

Ὁ τουρίστας—καταναλωτὴς ζητεῖ ἐπιπροσθέτως, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, ἰδιαιτέρας σημασίας ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας, τὰ τουριστικὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς τουριστικὰς ὑπηρεσίας.

Οὕτω, βιομηχαναὶ τουριστικῶν εἰδῶν, καταστήματα τουριστικῶν εἰδῶν, ξενοδοχεῖα κλπ. λειτουργοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἱκανοποιήσουσιν τὰς ἀνάγκας τοῦ τουρίστα—καταναλωτοῦ. Πλεῖστα ὅσα ἐπαγγέλματα ἀναδεικνύονται εἰς τὴν τουριστικὴν ἀγορὰν καὶ πλεῖστα ὅσα οἰκονομικὰ τουριστικὰ μονάδες ἰδρύονται, ἵνα διὰ τῆς παραγωγῆς των ἢ τῆς παροχῆς ὑπηρεσιῶν των ἱκανοποιήσουσιν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ τουρίστα—καταναλωτοῦ.

Ἡ ἀγορὰ τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν παρουσιάζει ἰδιαιτέρας φύσεως γνώσεις (ἐργασίας διερμηνέως, πρακτορείων ταξιδίων, ὀργανώσεως τουριστικῶν ἐξορμήσεων, ξενοδοχείων κλπ.), ἡ δὲ ἀγορὰ τουριστικῶν ἀγαθῶν ἰδιαιτέραν δεξιότητιαν παραγωγῆς των. Ταῦτα δὲ βασικῶς εἶναι ἡ τοπικοῦ χαρακτήρος (λ.χ. Αἰγινήτικα, Γιαννιώτικα, Κερκυραϊκὰ κλπ.), ἡ ἔθνικοῦ χαρακτήρος (λ.χ. καριοφίλια, τσαρούχια κλπ.).

Ἡ ἀγορὰ τουριστικῶν ἀγαθῶν προκαλεῖ οὐχὶ μόνον αὐξησιν τῶν ἐκ τοῦ τουρισμοῦ ἐσόδων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἀγορᾶς τουριστικῶν καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ «ἐξαγωγή» των, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν : α. *Διατυπώσεις συναλλάγματος*, β. *Δαπάνας μεταφορᾶς*, γ. *Δασμολογικὰ ἐμπόδια*, δ. *Ἀσφάλιστρα κατὰ τῶν κινδύνων* κλπ.

Εἰς τὴν τουριστικὴν ἀγορὰν ἀπαιτεῖται κυρίως ἡ πρὸς τὸν τουρίσταν παροχὴ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον, καὶ ὑπὸ τὰς καλλιτέρας δι' αὐτὸν τιμὰς, ὥστε ὁ τουρίστας νὰ ἐπιτυγχάνῃ «πρόσοδον

καταναλωτού», ἤτοι νὰ πραγματοποιῆ τιμὴν ἐπὶ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν πολὺ χαμηλοτέραν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀνευομένης. Ἐκ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὡς ἀπεδείχθη, ὁ τουρίστας πληρώνει τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν δαπανῶν του διὰ νὰ ἀγοράσῃ διάφορα ἀγαθὰ, ἐνῶ τὸ μικρότερον ποσοστὸν δαπανᾶται εἰς ξενοδοχεῖα, διατροφήν, ἔξοδα κλπ. Διὸ καὶ αἱ τιμαὶ πρέπει νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τοῦ πρίσματος αὐτοῦ. Οὕτω, πρὸς εὐόδωσιν τῆς τουριστικῆς προσπάθειας, ἢ ἀποδομένη εἰς αὐτὴν χώρα, οὐχὶ μόνον πρέπει νὰ ἐπιτύχη τὴν ὀρθολογικώτεραν τουριστικὴν ὑποδομὴν, ἀλλὰ καὶ αἱ τιμαὶ τῆς, γενικῶς, νὰ εἶναι χαμηλοῦ ἐπιπέδου. Διότι καὶ περισσότεροὶ τουρίσται θὰ προσελκυσθοῦν, καὶ μακρότερον χρόνον θὰ παραμείνῃ ὁ τουρίστας εἰς τὴν χώραν, καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν δαπανῶν του θὰ περιλάβῃ περισσότερα ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῆ εὐρύτερος κύκλος καταναλώσεως καὶ δικαιοτέρα ἀνακατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος.

Εἰς τὴν χώραν μας, δυστυχῶς, αἱ τιμαὶ κατέστησαν ὑψηλαί, τὰ δὲ προσφερόμενα τουριστικὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίαι πωλοῦνται εἰς τιμὰς δημιουργούσας ἐνίοτε ὑπερβολικὰς τουριστικὰς προσόδους, ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς τουριστικῆς κερδοσκοπίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ τουριστικὴ μας προσπάθεια δέον ὅπως στραφῆ πρὸς τὰς ἑξῆς κατευθύνσεις :

α. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τουριστικῆς ὑποδομῆς διὰ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ ἐλαχίστου κόστους.

β. Εἰς τὴν μελέτην ἐπιτεύξεως χαμηλῶν τιμῶν, ἀνα τὴν χώραν, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν πάταξιν τῆς τουριστικῆς κερδοσκοπίας.

γ. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς φορολογίας, ὠρισμένων τουριστικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, μετὰ ἀλλήλων ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν των, βάσει ἀγορανομικοῦ ἐλέγχου.

δ. Εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ τουρίστα δι' εἰδικῶν τουριστικῶν κουπονίων, πρὸς ἀγορὰν ὠρισμένης ποσότητος βενζίνης, εἰς εὐθνητέραν τιμὴν, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ καθορισμὸς χαμηλοτέρων τιμῶν ξενοδοχείου, βάσει τοῦ χρόνου παραμονῆς εἰς αὐτό.

ε. Εἰς τὴν υἰοθέτησιν συναλλαγματικῆς προσόδου ὑπὲρ τοῦ τουρίστα, ὁπότε οὗτος θὰ δύναται νὰ λάβῃ κατὰ τὴν εἰσοδὸν του εἰς τὴν χώραν, ποσὸν ἐπὶ πλέον δραχμῶν, τῆς ἐπίσημου ἰσοτιμίας συναλλάγματος, ἐπὶ ὠρισμένων εἰσαγομένων μονάδων συναλλάγματος καὶ δὴ βάσει ὠρισμένων χρονικῶν ὀρίων παραμονῆς τοῦ τουρίστα εἰς τὴν χώραν.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέτρον θεωρῶ λίαν ἐπωφελές, διότι δι' αὐτοῦ θὰ ἀποφευχθῆ καὶ ἡ διοχέτευσις δολλαρίων εἰς τὴν ἀνεπίσημον ἀγορὰν. Ὅσον δὲ διὰ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι διὰ τοῦ μέτρου τούτου θὰ προκύψῃ οὐσιαστικῶς ὑποτίμησις τῆς δραχμῆς, φρονῶ ὅτι ἡ ἄποψις αὕτη δὲν ἔχει βάσιν, διότι τὸ ἐπὶ πλέον ποσὸν ἐπὶ τοῦ συναλλάγματος θὰ εἶναι ἐλάχιστον, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸν διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ μετὰ πρόσδοτον τὸν τουρίστα.

4. Ὁ τουρισμὸς διακρίνεται ἐπίσης βάσει τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διεξάγε-

ται, και δη βάσει τῶν δύο κυριωτέρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τοῦ χειμῶνος και τοῦ θέρους. Εἰς μίαν χώραν, ἣτις ἔχει καλῶς ὠργανωμένον τουρισμὸν οὗτος εἶναι συνεχῆς, ἀνεξαρτήτως ἐὰν παρουσιάζη καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν περισσότερα ἔσοδα ἀπὸ μίαν ἄλλην. Ὁ συνεχῆς τουρισμὸς ὅσον και τὰ καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν ἠϋξημένα ἔσοδα ὀφείλονται κυρίως εἰς τοὺς παράγοντας: α. *Θέσεως τῆς χώρας*, β. *Διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους τῆς* και γ. *Τοῦ κλίματός τῆς*.

Εἰς τὴν χώραν μας, ἣτις εὐνοεῖται ἀφαντάτως και ἀπὸ τοὺς τρεῖς τούτους παράγοντας, ὁ τουρισμὸς τῆς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι συνεχῆς. Ἀντὶ ὅμως τοῦ συνεχοῦς τουρισμοῦ ἔχομεν βασικῶς θερινὸν και πλημμελῆ τουρισμὸν. Καὶ ὅμως περιοχαὶ παραδεδομένα εἰς τὴν μετανάστευσιν και τὴν ἔλλειψιν ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸ μέλλον, θὰ ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ἀφυπνισθοῦν και νὰ διαμορφωθοῦν εἰς κυψέλας ὑψίστης οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Ἐνεκα ὅμως τῆς μὴ ὑπάρξεως ὀρθοῦ τουριστικοῦ προσανατολισμοῦ, και τῆς ἐσφαλμένης ἀπόψεως ὅτι μόνον ὠρισμένοι περιοχαὶ (βασικῶς αἱ νησιωτικαὶ και αἱ παραθαλάσσιοι) εἶναι ἐκεῖναι αἵτινες προσφέρονται διὰ τουριστικὴν ἐκμετάλλευσιν, στεροῦν τὴν χώραν μας τῶν δώρων τῆς τουριστικῆς προόδου και ἀναπτύξεως. Ἄς μὴ λησμανῶμεν ὅτι ὁ χειμερινὸς τουρισμὸς ἀνέδειξε τὴν Ἑλβετίαν εἰς τουριστικὴν χώραν. Διὰ τοῦ τουρισμοῦ τῆς ἡ Ἑλβετία ὑπέστη μεταμόρφωσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς. Αἱ συγκοινωνίαι τῆς ἐπυκνώθησαν, ἀνηγέρθησαν ξενοδοχεῖα, ἀνεδύθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς πανδοχεῖα, βίλλαι-πανσιόν, χειμερινὰ θέρετρα, ἐγκαταστάσεις διὰ σπόρ, σχολαὶ σκί και πατινάζ, σταθμοὶ σκιερ κλπ., ἔτι δὲ εἰσῆχθησαν συστήματα μεταφορᾶς δι' ἐρπυστριῶν και τελεφερίκ. Προσέτι, ἐνεφανίσθησαν και τὰ ἀνάλογα μὲ τὰς προόδους αὐτὰς ἐπαγγέλματα και αἱ σχετικαὶ βιομηχανίαι παραγωγῆς ἀθλητικῶν εἰδῶν, ἐνδυμασιῶν κλπ., τὰ δὲ προϊόντα ταῦτα, διαδιδόμενα μεταξὺ τοῦ τουριστικοῦ ἀγοραστικοῦ κοινοῦ, ἔγιναν γνωστὰ εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν, διὰ νὰ ἔχουν παγκόσμιον ζήτησιν.

5. Ἡ τουριστικὴ ἀνάπτυξις μιᾶς χώρας ἐπιφέρει μεγάλας ἐπιπτώσεις εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐγγείου προσόδου, εἴτε αὕτη εἶναι γεωργικὴ, εἴτε ὀρυχιακὴ, εἴτε ἀστικὴ. Ἐκ τῆς ἐντονωτέρας ζητήσεως γεωργικῶν προϊόντων ἐφαρμόζεται ἡ καθ' ἔντασιν και καθ' ἔκτασιν καλλιέργεια, ὥστε νὰ αὐξάνεται ἡ γεωργικὴ πρόσοδος. Ἐπίσης, ἡ ὀρυχιακὴ πρόσοδος αὐξάνει ἐξ αἰτίας τῆς ἐντατικωτέρας και κατὰ βάθος ἐκμεταλλέσεως τοῦ ὑπέδαφους, λόγω τῆς ἠϋξημένης ζητήσεως πρώτων ὑλών. Καὶ ἡ ἀστικὴ πρόσοδος τείνει εἰς ὄλον ἐν ὑψηλότερα ἐπίπεδα ἐκ τῆς ἐκσυγχρονισμένης και ἐκτεταμένης ἀνοικοδομήσεως οἰκημάτων, ξενοδοχείων κλπ. Ἡ αὐξησις ὄλων αὐτῶν τῶν προσόδων συνεπάγεται ἐπιπτώσεις ἐπὶ τοῦ πλέγματος τῶν τιμῶν, ὥστε νὰ αὐξάνη ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης και ἡ ἀπασχόλησις, συγχρόνως δὲ διὰ τῆς φορολογίας νὰ προσπορίζεται ἔσοδα τὸ Κράτος.

Ἐτεροι πρόσοδοι, διαφορικά, δημιουργοῦνται ἐξ αἰτίας τῆς ἀποστάσεως, ἣτοι τοῦ καλῶς ἐκλεγέντος χώρου ἐγκαταστάσεως (θέσις, τοπίον κλπ.). Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς προκύπτει ἡ συνδυαστικὴ προσφορὰ ἀγαθῶν και ὑπηρε-

σιών, ἐν σχέσει μὲ τὸ τουριστικὸν κέντρον, ἵνα αὐξηθῇ ἡ μονοπωλιακὴ ἀξία τῶν προσφερομένων. Διότι προτιμᾶται τὸ τουριστικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον ἱκανοποιεῖ τὰς περισσοτέρας ἀνάγκας τοῦ ἀξιολογοῦντος, ἐπὶ διαφόρων συνδυασμῶν πρὸς ἐκλογήν, τουριστικοῦ ἀτόμου (λ.χ. ἀνάγκαι τοπίου, ὑγείας, ὕπνου, φαγητοῦ, ψυχαγωγίας κλπ.).

Ὑπὸ τὸ πρῖσμα αὐτὸ τῆς τουριστικῆς δραστηριότητος ἡ οἰονεὶ πρόσοδος (quasi rent) ἔχει καὶ εἰς τὸν τουρισμὸν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς, προκύπτουσα ἐκ τῆς καλλιτέρας συμπεριφορᾶς, τουριστικῆς εὐσυνειδησίας, ὀργανώσεως, καθαριότητος, τοπικῶν φαγητῶν, οἴνων κλπ.

6. Ἐκ τῶν ὄσων περὶ τουρισμοῦ ἐξεθέσαμεν, καὶ ἐκ τῶν ὄσων περὶ τουριστικῶν προσόδων ἀνεπτύξαμεν, συμπεραίνομεν ὅτι ἡ τουριστικὴ πρόσοδος εἶναι εἰσόδημα ἀτελοῦς ἢ τελείου μονοπωλιακοῦ συναγωνισμοῦ. Καὶ ὑπὸ μὲν ἀτελεῖ συναγωνισμὸν ἢ τουριστικὴ πρόσοδος διαμορφοῦται εἰς ἐπίπεδα ἀμείβοντα μὲ πλεόν ἢ ἴσον τοῦ ὀριακοῦ κόστους, ἐνῶ ὑπὸ τέλειον μονοπωλιακὸν συναγωνισμὸν ἢ τουριστικὴ πρόσοδος εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα τοῦ ὀριακοῦ κόστους.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τιμῆς καὶ ὀριακοῦ κόστους προσδιορίζει καὶ τὸ μέγεθος τῆς τουριστικῆς προσόδου. Καὶ κατὰ βραχὺν χρόνον ἡ τουριστικὴ πρόσοδος εἶναι τὸσον μεγαλυτέρα, ὅσον ἐντονώτερος εἶναι ὁ βαθμὸς προτιμῆσεως τοῦ ὀριακοῦ τουρίστα, ἐνῶ κατὰ μακρὸν χρόνον τὸ μέγεθος τῆς θὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς δυνατότητος συνεχίσεως τῆς προσφορᾶς ὑπὸ τὴν αὐτὴν μονοπωλιακὴν μορφήν ὡς καὶ πρότερον.

Οἱ παράγοντες, οἵτινες ἐπηρεάζουν θετικῶς τὸ μέγεθος τῆς τουριστικῆς προσόδου εἶναι οἱ ἑξῆς :

α. *Ἡ γεωγραφικὴ θέσις, ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας*, καὶ εἰδικώτερον τοῦ τουριστικοῦ ἐντὸς αὐτῆς τόπου, ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ ὠραιότης τοῦ τοπίου, παραθαλασσίου εἴτε ἐνδοχώρας, ὡς ἐπίσης καὶ ἄλλα ἰδιαιτέρα χαρίσματα τῆς φύσεως.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δυστυχῶς, ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως τῆς μελετημένης τουριστικῆς προσπάθειας, ὑστεροῦμεν κατὰ πολὺ εἰς τὴν συστηματοποιημένην προσφορὰν τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς χώρας μας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων χαρισμάτων ὠρισμένου τόπου, ὥστε νὰ μὴ ἀπολαμβάνωμεν ἀναλόγους τουριστικὰς προσόδους.

β. *Τὸ ἐπίπεδον κόστους ζωῆς*, δεδομένου ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ βασικὴν ἐπίσης αἰτίαν προσελκύσεως τουριστῶν, ἰδίως μεσαίας καὶ χαμηλῆς εἰσοδηματικῆς τάξεως, οἵτινες ἀποτελοῦν καὶ τὸν μεγαλύτερον ὄγκον ζητήσεως τουριστικῶν ἱκανοποιήσεων.

Τὸ ἐπίπεδον κόστους ζωῆς διὰ τοὺς τουρίστας εἰς τὴν χώραν μας, μετὰ τὰ προσωρινὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα, ἐκ τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ 1953, λόγῳ τῶν συνεπειῶν ταύτης ἀκολουθησάντων πληθωρικῶν πιέσεων, ὑψώθη, ἔκτοτε δὲ συνεχῶς ἀνέρχεται, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1963 μέχρι σήμερον. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ τουριστικὸν κόστος ζωῆς εἰς τὴν χώραν μας ἐξακολουθεῖ καὶ εἶναι χαμηλόν.

γ. *Τὸ κόστος μεταφορᾶς*, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται ἐκ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ

τὸ κέντρον ἔξορμήσεως τουριστῶν μέχρι τῆς δεχομένης τουρίστας χώρας.

Ἐκ τῆς σκοπιᾶς ταύτης ἡ Ἑλλάς δὲν εὑρίσκεται εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν διότι εὑρίσκεται μακρὰν τῶν κέντρων ἔξορμήσεως τουριστῶν.

δ. *Αἱ τελωνειακαὶ καὶ συναλλαγματικαὶ διευκολύνσεις.* Περί τούτων ἤδη ὠμίλησα ἀνωτέρω, ἀλλὰ θεωρῶ ἀπαραίτητον νὰ ἀναφέρω ὅτι ἐν Ἑλλάδι αἱ τελωνειακαὶ δυσχέρειαι ὑφίστανται καὶ σήμερον, ἐνίοτε δὲ παρατηρεῖται ἔλλειψις ὀρθῆς συμπεριφορᾶς ὑπὸ τινων ὑπαλλήλων τελωνείου ἢ ὑπηρεσιῶν ἀεροδρομίων.

ε. *Ἡ ὀργάνωσις φεστιβάλ, ἐκθέσεων, ἀθλητικῶν ἀγώνων κλπ.* Προκειμένου περὶ τῶν φεστιβάλ ἢ Ἑλλάς ἐλαχίστην πρόοδον ἐσημείωσεν, ἰδίως ἀπὸ πλευρᾶς ἐπεκτάσεώς των, ἀνὰ τὴν χώραν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ διὰ τὴν διεθνή ἔκθεσιν Θεσσαλονίκης αὕτη ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη τὴν μορφήν «παζαριουῦ». Καὶ μόνον εἰς τὸν τομέα τῆς διοργανώσεως τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἐπετύχαμεν διεθνή ἐπίπεδα προόδου.

στ. *Ἡ ὀργάνωσις τῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν.* Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας μας αἱ χερσαῖαι ὑστεροῦν κατὰ πολὺ, δεδομένου ὅτι ὑφίσταται ἔλλειψις συστηματικῶν συγκοινωνιῶν (αὐτοκινητοδρόμων, σιδηροδρόμων). Ἐλάχισται ὁδοὶ εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐνῶ τὸ ὑφιστάμενον ὁδικὸν δίκτυον εἶναι ἀνεπαρκές. Οὕτω, περιοχαὶ ἐξόχου ὠραιότητος παρεδόθησαν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐνῶ ἕτεραι κατεστράφησαν ἐξ αἰτίας τῶν συγκοινωνιῶν (λ.χ. ἡ περιοχὴ Ἑλληνικοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀεροδρομίου).

ζ. *Ἡ ὑπαρξίς ἱστορικῶν μνημείων, καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν κλπ.* Ἡ χώρα μας ἰδιαίτερος εὐνοεῖται ἐκ τοῦ πλούτου τούτου μολοῦντι ἐλαχίστη συστηματικὴ ἐκμετάλλευσίς του μέχρι τοῦδε ἐγένετο.

η. *Ἡ τουριστικὴ συνείδησις τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας,* ἣτις ἐπαυξάνει τὴν προσέλκυσιν τουριστῶν.

Εἰς τὸν τομέα αὐτόν, παρὰ τὴν πατροπαράδοτον φιλοξενίαν τῶν Ἑλλήνων, παρατηρεῖται ἄγνοια ὠρισμένων τρόπων καὶ μεθόδων, πρὸς δημιουργίαν καλῶν ἐντυπώσεων εἰς τοὺς τουρίστας. Εἰς τοῦτο συντελοῦν οὐχ ἥττον καὶ αἱ προθέσεις κερδοσκοπίας ὠρισμένων πωλητῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, οἵτινες ἀφήνουν κακὰς ἐντυπώσεις περὶ τοῦ τουρισμοῦ τῆς χώρας μας.

Ποράγοντες πάλιν οἵτινες ἐπηρεάζουν ἀρνητικῶς τὸ μέγεθος τῆς τουριστικῆς προσόδου εἶναι οἱ ἑξῆς :

α. *Ἡ ἐλάττωσις τῆς μονοπωλιακῆς σημασίας ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν διὰ τῆς προσφορᾶς ὁμοειδῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.* Ἡ περίπτωσις αὕτη ἀφορᾷ καὶ εἰς τὸν ἀνταγωνισμόν μεταξὺ δύο χωρῶν (ἐχουσῶν κοινὰ χαρακτηριστικὰ προσφορᾶς τουριστικῶν ἱκανοποιήσεων) καὶ εἰς τὴν τουριστικὴν ἀγορὰν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας.

β. *Ἡ νομισματικὴ ἀστάθεια εἰς μίαν χώραν ἐξ ἧς ἐξορμοῦν οἱ τουρίσται ἢ ἡ νομισματικὴ ἀστάθεια τῆς δεχομένης τουρίστας χώρας.*

Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἀπόψεως νομισματικῆς ἀσταθείας ὑπέστη μὲγαλον κλονισμόν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της μέχρι τοῦ 1952. Ἀπὸ τοῦ 1952 μέχρι τοῦ

1960 παρατηρείται ή εις σταθερά περίπου επίπεδα προσφορά χρήματος δια να αύξηθη εις πολύ μεγαλύτερον ποσοστόν από τοῦ 1960 μέχρι σήμερα, με συνεπείας ἐπι τῶν τιμῶν.

Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα ἐμφαίνοντα τήν ἐξέλιξιν προσφορᾶς χρήματος εις ἑκατομύρια δραχμῶν ἀπό 1960 - 1965 / 6 :

1960	1961	1962	1963	1964	1965 / 6
15.526	17.831	20.503	23.615	28.180	31.000

γ. *Ἡ πολιτική ἀνωμαλία ἥτις ὑφίσταται εις μίαν χώραν.* Λ.χ. αἱ σημεριναί περιστάσεις ὑφ' ἃς τελεῖ ή χώρα μας, ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς τῆς ἀσταθείας ἐπηρεάσεν ἀνασχετικῶς τὸ τουριστικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο πολὺ μεγαλύτερον.

δ. *Αἱ διεθνεῖς περιπλοκαὶ ἢ αἱ περιπλοκαὶ πολεμικῆς καταστάσεως.* Ἐξ αἰτίας λ.χ. τοῦ Κυπριακοῦ καὶ τῆς πολεμικῆς ἀτμοσφαιρας, ἥτις ἐπεκράτησε κατὰ τήν ἐξέλιξιν του, εις τὰς σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἡ τουριστικὴ κίνησις θὰ ἦτο πολὺ μεγαλύτερα.

ε. *Αἱ θεομηνιαὶ* (σεισμοί, πλημμύραι κλπ.). Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετρήθη κατὰ τήν ἐποχὴν τῶν σεισμῶν εις τὰς Ἰονίους νήσους, ὅτε ὑπέστη ἀνάσχεσιν ὁ τουρισμὸς τῶν νήσων τούτων.

στ. *Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς χώρας ἐξορηγήσεως τουριστῶν μέχρι τῆς χώρας, ἥτις ἀναπτύσσει τὴν τουριστικὴν τῆς κίνησιν.* Ἡ Ἑλλάς δυστυχῶς μειονεκτεῖ εις τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρισκομένη μακρὰν τῶν κέντρων ἐκκινήσεως τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος.

ζ. *Διάφοροι λόγοι διεθνοῦς σημασίας.* Λ.χ. εἰς τοπικὸς πόλεμος, ἡ μὴ κρίσις εις τὰς σχέσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων προκαλεῖ ἀνάσχεσιν εις τὴν τουριστικὴν κίνησιν.

Διὰ τῶν ὧσων ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν ἀντιλαμβανόμεθα πόσον εὐπαθὴς εἶναι ἡ τουριστικὴ οἰκονομία καὶ πόσον εὐχερῶς δύναται μία χώρα, στηριζομένη κυρίως εις τὸν τουρισμὸν τῆς, νὰ εὐρεθῇ εις δυσχερεστάτην θέσιν, ὅταν προκύψουν λόγοι ἀνασχετικοὶ τοῦ τουριστικοῦ πρὸς αὐτὴν ρεύματος. Συγχρόνως ὁμως διεπιστώσαμεν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ τουρισμοῦ ὡς κλάδου τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς παρουσιάζει ὑψίστης σπουδαιότητος συντελεστὰς ἔλξεως τουριστῶν, καὶ δεδομένου ὅτι ἔχει ἀνάγκην συναλλαγμῶν πόρων, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν γενικωτέραν αὐτῆς οἰκονομικὴν ὑποδομήν, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς, ὁ τουρισμὸς ἀποτελεῖ βασικὴν πηγὴν ἐφοδιασμοῦ συναλλαγματος, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα προκύπτουν ἐκ τοῦ τουρισμοῦ καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἤδη ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω.

7. Ἡ ἀπελευθέρωσις εὔρε τὴν χώραν μας κατεστραμμένην οἰκονομικῶς καὶ σπαρασσομένην ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας. Ἡ ἐπακολουθήσασα προσπάθεια πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῆς, κάθε ἄλλο παρὰ προγραμματισμένη, διεκόπη ἐξ αἰτίας τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ διεξαχθέντος πολέμου. ὅστις με τὴν σειρὰν του προ-

εκάλεσε ἕτερα πάλιν προβλήματα ἐκτὸς τῶν ἤδη ὑφισταμένων. Κατὰ συνέπειαν ἡ Ἑλλάς ἀπώλεσε δυνάμεις διὰ τὰ ἀνανήψη, ἐνῶ ἐστερήθη ἑνὸς προγράμματος τὸ ὁποῖον νὰ κατευθύνῃ ἀποτελεσματικῶς αὐτὴν τὴν ἀνάνηψιν. Βασικὴ ἔλλειψις εἰς τὸ σχέδιον ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας ἦτο ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἐξ ἀρχῆς ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ. Καὶ ὁμως ἡ χώρα μὲν εἶχε ἀνάγκην πόρων πρὸς ἀνασυγκρότησίν της.

Ἡ κατὰ τὸ 1953 ὑποτίμησις τῆς δραχμῆς ἐπέφερεν ἀναταραχὴν εἰς τὴν Οἰκονομίαν, ἀπὸ πλευρᾶς πληθωρικῶν πιέσεων, οὐχὶ ὁμως τόσον ἰσχυρῶν διὰ τὰ προκληθῆ ὑπερβολικὸν ὕψος τῶν τιμῶν, συντελεσάσης εἰς τοῦτο τῆς ἐλευθερίας τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῆς βοήθειας. Δι' ὃ καὶ ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἐδημιουργήθησαν δυσχέρειαι εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἰσοροπίαν, ἐτονώθη ἀποφασιστικῶς ἡ θησαν δυσχέρειαι εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἰσοροπίαν, ἐτονώθη ἀποφασιστικῶς ἡ τουριστικὴ κίνησις τῆς χώρας. Μεταξὺ 1952 - 1953 ἡ τουριστικὴ κίνησις ἀνῆρχετο εἰς 38,5 %, μεταξὺ δὲ 1953 - 1954 αὕτη ἀνῆλθεν εἰς 67 %. Εἰς τοῦτο ὁμως οὐχ ἤττον συνετέλεσε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1953 ἐπικρατήσασα ἀντίληψις ὅτι ὁ κόσμος, ὅτι οὐδεὶς ἐπεθύμει παγκόσμιον πόλεμον, ὥστε νὰ ἐπηρεασθῆ εὐνοϊκῶς καὶ ἡ τουριστικὴ κίνησις. Ἐπίσης εἰς τὴν πρόοδον τοῦ τουρισμοῦ μὲν συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὰς προηγμένας χώρας, εἰς τὰς μαζικὰς τάσεις τουριστικῆς ἐξορμήσεως, καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ συστήματος ἀδειῶν μακροτέρου χρόνου μετ' ἀποδοχῶν. Λόγος ἐπίσης ἰσχυρῶς ἦτο καὶ ἡ τελειοποίησις καὶ πύκνωσις τῶν συγκοινωνιῶν, καὶ ἰδιαίτερως τῶν ἀεροπορικῶν τοιούτων, ὥστε νὰ ἐξανεμισθῶσιν αἱ ἀποστάσεις διὰ τὰ εἶναι εὐχερῆς ἡ πρὸς Ἑλλάδα καὶ Ἑγγύς Ἀνατολήν, μέσῳ Ἑλλάδος, κάθοδος τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος.

Ἀπὸ τοῦ 1954 ὁμως παρατηρεῖται τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν τουρισμόν, βάσει σχεδίου τουριστικῆς ὑποδομῆς, ἀν καὶ ἀτελοῦς, πάντως ἱκανοῦ διὰ τὰ δημιουργήσῃ προϋποθέσεις τουριστικῆς προόδου.

Ἐὰν παρακολουθῶμεν τὴν τουριστικὴν μὲν κίνησιν ἀπὸ τοῦ 1954 καὶ ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι ἔχομεν συνεχῆ αὔξησιν τῶν τουριστικῶν μὲν πόρων μετὰ τινὰς κάμψεις διὰ τὰ ἔτη 1956 (ὅτε εἴχομεν τὴν διεθνή κρίσιν τοῦ Σουέζ καὶ τὰ γεγονότα τῆς Οὐγγαρίας), καὶ 1958, ὁπότε παρατηρεῖται διεθνῆς ὑφεσις εἰς τὴν διεθνή τουριστικὴν κίνησιν. Ἀπὸ τοῦ 1964 ἔχομεν οὐχὶ μόνον κάμψιν ρυθμοῦ τῶν καθαρῶν τουριστικῶν μὲν πόρων ἀλλὰ καὶ ἐλάττωσιν τούτων, ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1963, ὀφειλομένην εἰς τὴν περιπλοκὴν τοῦ Κυπριακοῦ, εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴν κατάστασιν καὶ εἰς διαφόρους λόγους προγραμματισμοῦ τῆς Οἰκονομίας μὲν μὲν.

Τὸ μεγαλύτερον ρεῦμα τουριστῶν πρὸς Ἑλλάδα παρατηρεῖται μεταξὺ Μαΐου καὶ Σεπτεμβρίου, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον ἡ τουριστικὴ κίνησις εἶναι ἐλαχίστη. Ἐκ τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν χώραν μὲν τουριστῶν πρῶτοι ἔρχονται οἱ ἐξ Η.Π.Α., δεύτεροι οἱ ἐκ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας, τρίτοι οἱ ἐκ Γαλλίας, τέταρτοι οἱ ἐκ Γιουγκοσλαβίας. Ἡ εἴσοδος Ἀγγλων τουριστῶν ἐμειώθη μετὰ τὴν περιπλοκὴν τοῦ Κυπριακοῦ, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ ἐλαττωθῆ τὸ τουριστικὸν ρεῦμα εἰς τὸ σύνολόν του.

Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα κινήσεως ἀριθμοῦ τουριστῶν μεταξὺ

1962 - 1964 εις οὓς δέον ὅπως προσθέσωμεν καὶ τὰς ἀφίξεις Ἑλλήνων ἔξωτε-
ρικοῦ καὶ τὰς ἀφίξεις περιηγητῶν καθ' ὁμάδας περίπλου.

	1962	1963	1964
Ἀφίξεις τουριστῶν	508.821	644.032	649.091
Ἀφίξεις ὁμογενῶν	32.649	28.888	24.511
Ἀφίξεις περιηγητῶν καθ' ὁμάδας περίπλου	56.454	68.273	83.893

Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὴν μέσην κατὰ τουρίσταν δαπάνην, αὕτη τείνει νὰ γίνῃ μικροτέρα, δεδομένου ὅτι τὸ ὑψίστον σημεῖον αὐτῆς σημειοῦται κατὰ τὸ 1957 ὅτε φθάνει τὰ 165 δολλάρια, καὶ κατόπιν κατέρχεται διὰ νὰ ση-
μειωθῇ ἡ κατωτάτη αὐτῆς πτώσις τὸ 1965, ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τῶν
παρατιθεμένων στοιχείων.

1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
148,6	151,4	165,6	142,4	138,2	149,5	142	149	148	140	130

Γενικῶς ἡ μὴ αὐξησις τῆς τουριστικῆς δαπάνης ὀφείλεται εἰς λόγους
ἀφορῶντας εἰς τὴν διοργάνωσιν ὁμαδικῶν τουριστικῶν ἐξορμήσεων χαμηλῆς
εἰσοδηματικῆς τάξεως, εἰς διαφόρους ὁργανώσεις τουριστικῆς παραμονῆς
(camping), εἰς διαφόρους κατασκηνώσεις περιηγητικῶν ὁργανώσεων καὶ εἰς
τὰ ἰδιωτικῆς χρήσεως μέσα μεταφορᾶς, δημιουργουμένων οὕτως οἰκονομικω-
τέρων συνδυασμῶν δαπάνης ἀπὸ μέρους τῶν τουριστῶν.

Ὁ τουρισμὸς ἀντιπροσωπεύει σήμερον τὸ $\frac{1}{5}$ τῶν ἀδήλων πόρων μας
μὲ εἰσπράξεις περὶ τὰ 100 ἑκατομύρια δολλάρια, ὥστε νὰ κατέχη τὴν τρίτην
θέσιν μεταξὺ τῶν κονδυλίων ἀδήλων πόρων τοῦ Ἰσοζυγίου Λογαριασμῶν,
μετὰ τὰ Μεταναστευτικὰ καὶ Ναυτιλιακὰ ἐμβάσματα.

Ἡ ἐνθάρρυνσις ἣτις ἐπῆλθε μεταξὺ 1953-1958 καὶ ἰδίως μεταξὺ 1955-1958
μὲ τὴν πρόοδον τοῦ τουρισμοῦ καὶ τοῦ τουριστικοῦ συναλλάγματος, προ-
ήρχετο κατὰ μέγα μέρος ἐκ πλασματικῶν δεδομένων. Διότι ἡ τοιαύτη αὐξησις
τῶν συναλλαγματικῶν μας πόρων ὀφείλετο κυρίως ἐκ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ
εἰσελθόντων Ἑλλήνων, ἔνεκα τῶν γεγονότων Αἰγύπτου, Τουρκίας, Κογκὸ ὡς
ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς εἰσόδου μακρᾶς διαρκείας παραμονῆς ὁμογενῶν ἐξ Ἀμερικῆς.
Ἐξ ἄλλου, τὸ πλεῖστον τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὴν χώραν τουριστικοῦ συναλ-
λάγματος ἀντὶ νὰ προσφέρεται εἰς τὴν ἐπίσημον ἀγορὰν συναλλάγματος ὁδεύει
εἰς τὴν ἀνεπίσημον τοιαύτην, ὅπου οἱ προμηθευόμενοι τοῦτο τὸ διοχετεύουν
εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ὁ τουρισμὸς ἐν Ἑλλάδι ἔχει ἀνάγκην ἀναδιοργάνωσης ἐκ βάρων καὶ
δὲν ἔξαρκούν τὰ ποσὰ ἄτινα ἐδαπάνησε τὸ Κράτος οὔτε τὰ ἄτινα ἐδαπάνησεν
ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία εἰς τουριστικὰς ἐπενδύσεις ἀπὸ τοῦ 1953. Ἐχομεν
ἀνάγκην θαρραλέου προγράμματος τουριστικῆς ἀναπτύξεως, ἵνα ἐπιτύχωμεν

εις τὸν τόσον ἐνδιαφέροντα τοῦτον τομέα τῆς Οἰκονομίας μας. Βεβαίως ἔγιναν πολλαὶ σοβαραὶ προσπάθειαι (διάνοιξις ἐθνικῶν ὁδῶν, βελτίωσις θαλασσίων συγκοινωνιῶν καὶ διὰ Ferry Boat, ἀνέγερσις ξενοδοχείων κλπ.). Ὅμως εἴμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ὀφείλομεν ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον νὰ ἐντείνω-
μεν τὰς προσπάθειάς μας, βάσει προγράμματος τουριστικῆς ἀναπτύξεως, δι-
επομένου ὑπὸ ὀρθολογισμοῦ καὶ ἐμπνεομένου ἀπὸ ἐνθουσιασμόν καὶ δημιουρ-
γικὴν φαντασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- A. Mariotti : Corso di Economia Turistica, Novara, 1933.
 G. Tabacchi : Turismo ed economia. Roma, 1934.
 A. J. Norval : The tourist Industry, London, 1936.
 M. Troisi : Prime Linee d'una teoria della Rendita Turistica εἰς «Giornale degli Economisti, Milano, 1940.
 Δ. Μάνου : Ὁ Τουρισμὸς ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι, 1935.
 » : Ὁ Ἑλληνικὸς Τουρισμὸς καὶ ἡ ἀξιοποίησις του, Ἀθῆναι, 1948.
 Δ. Παπαευστρατίου : Ἑλληνικὸς Τουρισμὸς, Ἀθῆναι, 1959.
 Σ. Ἀγαπητίδης : Τὸ Τουριστικὸν συνάλλαγμα ὡς παράγων τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Λογαριασμῶν, Ἀθῆναι, 1961.
 Γ. Σουλελέ : Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Διεθνoῦς Τουρισμοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, Ἀθῆναι, 1964.
 Στοιχεῖα : Ε.Ο.Τ., Τράπεζα Ἑλλάδος, Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ.